

## Svetniki — ljubitelji in ljubljenci živalij.

(Po Fr. Lindenu priobčuje Jos. Volc.)

### XVI.

**N**bližini Mrtvega morja je zelo visoka gora, imenom Mardes. Ob nji je pred časi bivalo mnogo puščavnikov. Ob vznožju gore so imeli za potrebno zelenjavo vrt, katerega je oskrboval jeden služabnikov. Kadar so zelenjave potrebovali, osedlali so osla in mu rekli: »Idi v vrt k služabniku in prinesi nam zelenjave!« In takoj je odšel osel sam k vrtnarju, obstal pred vrati in potrkal z glavo. Vrtnar pride, naloži oslu zelenjave in ga zopet odslavi. Poročevalec pristavlja: Veselo je gledati osla, kako dan na dan zahaja k vrtnarju in služi puščavnikom. Razven njih nikogar ne uboga.

### XVII.

Sv. Spiridijon je bil kmetiški sin z otoka Cypra doma. Bil je pastir. Živel je v četrtem stoletju po Kristusu. Ko je nekoč prodajal koze, hotel ga je kupovalec goljufati. Vzel je namreč jedno kozo več, kot jih je plačal. Vedel je namreč, da je Spiridijon dobrosrčen človek, ki vsakemu zaupa ter ne prešteva denarja. Ko hoče živali odgnati, loči se neplačana koza od drugih ter se vrne k neprodanim, kot da vé za goljufijo. Kupec steče za njo ter jo hoče s silo odgnati. Kakor hitro jo pa zopet izpusti, vrne se koza nazaj k stari čredi. Ko se je to tri-štirikrat ponavljalo, zadene jo kupec na rame, hoteč jo odnesti. A žival jame na vso moč meketati, suvati z rogmi in, ko vse nič ne pomaga, ognjusi kupcu obraz. Začuden so gledali ljudje ta prizor; Spiridijon pa natihoma dé kupcu: »Moj sin, žival tega ni storila brez vzroka; morda je nisi plačal?« Ko goljufni kupec opazi, da svetnik vé za njegov greh, skesano pripozna, da koze ni plačal, prosi odpuščanja in poravná znesek. Poslej se koza ni več upirala, marveč mirno odšla z drugimi kupljenimi kozami.



## Naša šola.

(Mladostni spomini. Spisal Dobrávec.)

(Konec.)

### VII.

**Z**ka slovo še zadnjo besedo gospodu Brnetu!

Tiste dni smo brali berilce »Tabori o turških časih«. Neko popoldne smo se shajali pred šolo in začeli pogovor o Turkih.

— Kaj bi počel, Janko, ko bi zavpili: Turki so tu! — je vprašal Rogljev Vladko Ivaničevega.

»I, kaj? Skril bi se za seno. Kaj bi pa ti?«

— Šel bi povedat očetu.

Nato se oglasi Cerkovnikov Francelj: »Prej, kot bi vidva z očetom kaj ukrenila, bi bili Turki lahko že po vsem kraju in tudi ono seno bi lahko zažgali, kjer bi se skril Ivaničev Janko. Jaz bi vzela sekiro, pa —«. Ni mogel končati, zakaj ura je bila in drug za drugim smo šli v šolo. Takoj za nami je prišel gospod učitelj. Mož se je držal resnobno in zamišljeno.

Šolsko leto se je namreč tedaj že močno nagibalo h koncu. Hiteti je moral ta in oni, da je še popravil kakšno malomarnost v učenju med letom. Ura zamujena ne vrne se nobena. Vsi smo se že v duhu veselili zlate prostosti o počitnicah. Vroče je bilo, da je vrana zijala, kakor so imeli navado govoriti naš oče; v žitu se je oglašala prepelica, v šoli so pa bile muhe strašno sitne. Seveda zunaj je dozorevalo sočno sadje, vso vas je dišalo po senu, mi pa v šoli —.

Tisti dan torej, ko smo se učili, kako je bilo v turških časih in smo se pogovarjali pred šolo o Turkih v rdečih, širokih hlačah, s krivimi sablami in grdimi pogledi, smo slišali sledečo dogodbo.

Gospod Brne je začel blizu tako-le:

»Sedaj, ko boste kmalu prosto skakali po hribih in dolinah svojega rojstnega kraja, ne zabite, da je tudi ta okolica del naše lepe domovine. Ko se boste igrali v senci košatih dreves, pomnite, da so naši predniki često prelivali kri zato, ker so želeli svojim potomcem ohraniti domači kraj prost turškega jarma. Hoteli so prosto Bogu služiti v svojih cerkvicah in zvesti ostati svojemu cesarju; hoteli so pa tudi prosto ljubiti svojo rodno zemljo.

Vsako starejše drevo bi nam lahko pripovedovalo o turških nasilstvih, vsaka razvalina o groznih vojskah, ki so se valile tod mimo; kaj šele nasipi, taborišča, stari gradovi in cerkve?

Bilo je blizu pred štiri sto leti — l. 1491. Turčin je divjal po naši deželi. Povsod pogorišča, kresovi, dim, strah, moritev, boj in brezdušno klanje. Ker niso mogli tedaj Turki čez Savo, ki je vsled deževja narasla, so ropali v velikih četah po naši deželi. Hladili so si jezo namesto po zeleni Štajerski pa po lepih logih naše kranjske strani. Sredi oktobra se je valil močan oddelek z Dolenjskega po Notranjskem mimo Ljubljane, Vrhnike in Logateca, hoteč prodreti v vipavsko dolino. S seboj so tirali bogat plen: živino, dragocenosti, dekleta, mladeniče in dečke. To so hoteli v Vipavi še pomnožiti.

Tiste dni so se zbirali na vrhu Hrušice hrabri borilci, da zapró in zastopijo sovražniku pot preko gozda. Bilo je ljudij z vseh krajev, vmes tudi nekaj konjnikov in pravih vojakov. Domačini so vspodbujali drug drugega, klicali so še na pomoč sosede iz te in one vasi; ves čas so se pa ozirali strahoma na logaško polje, kdaj naznani dim in ropot konjskih kopit prihod sovražnikove vojske.

V naglici so napravili nekaj nasipov ter ob tedanji cesti — še sedaj pravijo »v turških klancih« — izpodžagali več sto jelk in visokih smrek, katere naj bi drzna roka sprožila na turške glave. Ali kdo si bo upal tako blizu — pa sam — proti sovražniku v gotovo smrt? — Za nasipom se je

zadnji večer zbrala večja družba mladeničev z raznih notranjskih krajev; med vsemi je bil pa najglasnejši Vitorogov Nande, visok in živ mladenič, temnih očij in vranje črnih lās. Njemu so odgovarjali: Srebotnjakov Lovro, Črnetov Tine, Suhovrhar, Robar in odločni Poprijan; bolj od strani sta se pa držala Dolarjev Jože in Ogorkov Miha. Prvi junak, kolikor ga je bilo, a miren in molčeč, drugi njegov pol pobratim, kateremu se ni ohladila prijaznost v dolgih letih, ko se je Dolarjev šolal v Ljubljani.

»Pri nas, v solnčni Italiji, se ljudje celó ne bojé umreti za domovino«, se je ustil Vitorogov Nande, in še pristavil: »Če ne pojde tamle oni zmrzli Dolar sprožit smrek na Turka, pojdem pa jaz. Kdo se kaj boji?« — Nande, rodóm Italijan, je obolel, ko je šel iz Italije v vojsko, kamor se je bil prodal, pa so ga pri Vitorogu lečili in naposled, ker niso imeli otrok, tudi posinili.

— Ti si Lah! mu očitajo domačini.

»Nisem več; bodete videli, kako se znam boriti za slovensko domovino. Hočem biti vreden njen sin; s to-le roko podrem smreke, a tudi nekaj Turčinov pade prej, ko se vrnem.«

— Samo če prvi ne zbežiš stiskat sir na Javornik, ga je podražil Ogorkov Miha.

»Ti znaš bežati, ne pa jaz; zato se držiš tako od kraja, kakor da popravljaš ogenj v apnenici. Mi se ne bojimo umreti za domovino.«

— Kdaj si še pokazal, da se ne bojiš? — ga je prijel Dolarjev Jože, ki je ravnokar peljal konja od napajališča.

»Če hočeš, prav kmalu pokažem, pa ne samo tebi in Ogorku, in ne samo tega, kako znam umreti za domovino, marveč tudi raje takoj umrjem, kakor bi me ti in Ogorek žalila. Sem pridita, če imata dovolj trdne kosti, da poskusim, kako se drobé!«

Gotovo bi se udarili, da niso vmes stopili modrejši možje ter stvar razsodili tako, da naj vsakdo nasproti sovražniku pokaže svoje junaštvo in moč. Brez zadržka mu potem vsi pripoznajo prvenstvo.

— Glejte žareče nebo! se je oglasil zapovednik. — To so Turki!

In res! Nekaj ur pozneje so turška kopita že teptala zemljo mimo Logatea; borilci vrh Hrušice so pa čakali, da jih dostojno sprejmejo.

— Kdo pojde sprožit smreke? vpraša poveljnik.

»Vitorog, Vitorog, Vitorog!« so vpili ljudje z vseh stranij, a njega ni bilo nikjer. Grozen šum je prihajal izpred sovražnika, dim in požar se je dvigal v temno noč, da je vsakogar obhajala groza; morda se je tega zbal tudi Vitorog. Sram ga je bilo.

Sovražnik lomasti po klancih kakor vihar. Po svetlobi sluteč so ugibali branilci, da mora biti med izpodžaganimi smrekami. Iskali so Vitoroga povsod in govorili o tem, kako se je nedavno ponujal sam za nevarni posel, in sedaj ga ni.

Takrat pa zahrešči kakor da se nebo podira. »Alah, il alah!« so vpili neverci, katere je padlo drevje pomečkalo na tla. Le preko mrtvih trupel svojih vojakov si je pomagala ostala vojska pod okope. Kakor levi, razjarjeni zastran tolike zgube, se zapodé Turki na krščansko posadko. Toda ta stoji

kot skala. Sovražnik ponoví napad, pa čuti, da je močno oslavljen in pa da se bo treba umakniti. Tedaj se zasliši vpitje Turkom izza hrbta. Bilo je pravo zverinsko rjojenje: »Pomagajte, pomagajte! Turka ni nič več zadaj. Sem ga zapodite!« Nekateri so mislili, da spoznavajo glasova Dolarjevega Jožeta in Mihe Ogorka. Ko so to opazili drugi branilci, so se nepričakovano zapodili s kosami, beti, kiji, omlati, sekirami, lopatami, vilami, porati, z meči in kopjem nad sovražnika. Ta se je jel prestrašen umikati. Ali podrte smreke so bile zopet na potu. Konji so se udevali, skakali, spenjali; Turkom po hrbtih je pa brezozirno pelo slovensko orožje.

Malo sovražnikov je uneslo zdravo glavo.

»Kje je ostal širokoustni Nande?« je popraševal poveljnik, ko so se vračali borilci za okope k zalogam živeža. Nihče ni vedel, kje je, in tudi nihče ni povedal, da ga je videl v boju. Nande jo je, sluteč nevarnost, popihal v varno zavetje kot zajec. Zadnji oddelek vračujočih se zmagovalcev je pa nesel s seboj dva mrtva junaka: Dolarjevega Jožeta in Ogorkovega Miha. — Ko se je namreč bližal šum kakor vihar pred sovražnikom bliže in bliže nasipom, se je tihoma splazil Dolarjev k podžaganemu drevju, misleč: gotovo pridem prej kot Nande. Bil je že na svojem mestu, ko je slišal, kako v taboru kličejo Nandeta, pa zaman. Za njim ga tudi ni bilo.

Sam je potisnil klin (zagozdo) v prvo smreko, ki je bila v zvezi z vsemi drugimi, a Turki so bili že preblizu. Ravno je dovršil svoj namen, ko sta zdirjala dva Turka na konjih proti njemu. Tedaj se je oglasil za njegovim hrbtom Ogorkov Miha z močnim poratom. Prišel je namreč tihoma za njim.

Prvega Turka sta takoj zleknila na tla, drugi jima je mislil ubežati, a hudo jo je skupil. Konja so mu preplašila padajoča drevesa, da ni mogel nikamor. Potegnila sta ga torej s konja in vlekla s seboj v stran — —.

Koncem boja so ju našli mrtva in drug na drugem sloneča sredi kope mrtvih Turkov. Pokleknili so in jima molili za duši. Saj je bilo vsem takoj znano, da sta se radovoljno žrtvovala — ne s prazno besedo, marveč z dejanjem — za domovino. Slava njima!

»Taki bodimo vsi, ljubi moji otroci!« Tako je končal gospod Brne.

Rogljev Vladko je pogledal Janka Ivaniča; Cerkovnikov Francelj je pa rekel vsem po končani šoli: »Ali ste videli?«

Žal nam je bilo, da je že tako blizo konec leta, ko se nam bo treba ločiti od šole in gospoda Brneta. Na vse vetrove so nas peljala pota; a ti spomini so, mislim, kakor meni tudi dragi vsem onim, ki so z menoj poskusili, kakšna je bila prva naša šola.

Kako se nam je pozneje godilo, povem morda »Vrtčevim« bralcem drugičkrat in na drugem mestu. Za sedaj: z Bogom mladi bralci, z Bogom mladostni spomini!

